

УДК 371.134:373.2/.3:37.018.43

**Староста Володимир**

доктор педагогічних наук, професор  
ДВНЗ «Ужгородського національного університету»  
Ужгород, Україна

**Volodymyr Starosta**

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor  
State University «Uzhhorod National University»  
Uzhhorod, Ukraine

E-mail: volodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua  
<https://orcid.org/0000-0002-5880-2482>

## ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДЕЯКИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

**Анотація.** У статті розкрито особливості формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у сфері дошкільної та початкової освіти в контексті вивчення окремих навчальних дисциплін. Окреслено структуру компетентності, представлено приклади навчально-дослідницьких завдань і акцентовано на значущості мотиваційного компонента підготовки студентів до наукової діяльності.

**Abstract.** The article highlights the specifics of developing research competence among future specialists in preschool and primary education during the study of selected academic disciplines. It outlines the structure of this competence, provides examples of educational research tasks, and emphasizes the importance of the motivational component in preparing students for scientific activity.

**Ключові слова:** дослідницька компетентність; студенти спеціальності «дошкільна освіта» та «початкова освіта», цифрові інструменти для навчання та дослідження.

**Keywords:** research competence; students majoring in «preschool education» and «primary education»; digital tools for learning and research.

Сучасне оновлення національної системи освіти розпочалось з перших її ланок – дошкільної та початкової освіти. Відповідно спостерігаємо позитивні зміни під час

підготовки майбутніх фахівців, які зумовлені запровадженням відповідних стандартів вищої освіти [2-4] та інших нормативно-правових документів. Серед загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, визначених у стандартах, є ряд, які, з нашого погляду, мають комплексний характер і спрямовані також на формування дослідницької компетентності, зокрема, це здатність:

– до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності; до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти; доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи [2];

– до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; працювати з джерелами навчальної та наукової інформації; знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками; до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами; до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини [3];

– генерувати нові ідеї (креативність); проведення досліджень на відповідному рівні; створювати та впроваджувати в практику наукові розробки, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності та освітнього середовища в системі дошкільної, зокрема, інклюзивної освіти; розробляти і реалізовувати дослідницькі та інноваційні проекти у сфері дошкільної освіти; організовувати науково-експериментальну

та методичну діяльність у системі дошкільної освіти [4].

Велике позитивне значення, на наше переконання, має рішення запровадити під час магістерської підготовки мінімум 30% освітньо-наукової програми та 20% освітньо-професійної програми на науково-дослідницьку роботу [4].

Дослідницька компетентність, згідно М. Головань, В. Яценко [1], – цілісна інтегративна якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідник, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в готовності і здатності здійснювати науково-дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань, шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності.

Огляд джерел показує актуальність проблеми формування дослідницької компетентності студентів, а також поширеність у закладах вищої освіти різних підходів до її вирішення, наприклад: О. Glazunova, О. Kuzminska, N. Morze, T. Voloshyna [8] описують розроблену методику використання наукової електронної конференції, модель якої включає цільовий, процесуальний, змістово-технологічний, діагностичний компоненти; О. Gorshkova [9] проблему формування дослідницької компетентності студентів досліджувала під час самостійної та науково-дослідної роботи у процесі виконання курсових та кваліфікаційних робіт, а також усіх видів практики.

Мета даної праці – висвітлити деякі шляхи формування дослідницької компетентності студентів спеціальностей 012 «Дошкільна освіта» (далі ДО), та 013 «Початкова освіта» (далі ПО) в умовах класичного університету під час вивчення навчальних дисциплін «Основи педагогічних досліджень», «Методологія наукових досліджень», «Психологія та педагогіка вищої школи».

Емпіричне дослідження проводили в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (далі УжНУ). На початку вивчення кожної дисципліни студенти мають можливість на платформі

електронного навчання Moodle, Google Classroom переглянути робочу програму; обрати навчально-дослідну (далі НД) тему; ознайомитись з індивідуальними НД завданнями, рекомендаціями та орієнтовними прикладами їх виконання, а також із схемою оцінювання. У табл. 1 наведено деякі НД завдання для самостійної роботи студентів у розрізі обраної НД теми. На першому етапі виконання НД завдань студенти вчать збирати, оформляти, аналізувати та інтерпретувати необхідну інформацію з різних джерел у сфері ДО, ПО та вищої освіти із використанням методів наукової діяльності; визначати проблему та понятійний апарат дослідження. На другому етапі, – планувати, організовувати і здійснювати емпіричні дослідження; опрацьовувати результати досліджень із використанням статистичних методів; формулювати та обґрунтовувати висновки. На завершальному третьому етапі, – презентувати результати досліджень. В умовах традиційного аудиторного, дистанційного чи змішаного навчання студенти на кожному етапі знайомляться з особливостями і надалі широко використовують різноманітні цифрові інструменти та платформи: Gmail, Google Диск, Google Календар, Google Таблиці, Google Академія, Moodle, Google Meet, сайти наукових бібліотек і Держстату України, е-репозитарії тощо. Зазначимо зростання складності навчально-пізнавальної діяльності студентів у напрямку бакалаврат » магістратура (табл. 1). Магістранти деякі НД завдання виконують під час вивчення різних дисциплін. Наприклад, досліджують колектив академічної групи («Методологія наукових досліджень», «Психологія та педагогіка вищої школи»). У першому випадку основна увага спрямована на засвоєння навичок використання відповідних методик та математичне опрацювання отриманих результатів; у другому, – коли студенти моделюють діяльність академнаставника, – вони на основі емпіричного дослідження аналізують стан розвитку колективу студентів, їх погляди, ставлення до навчання та професії тощо.

Таблиця 1

### Приклади деяких індивідуальних навчально-дослідницьких завдань

Бакалаврський рівень	Магістерський рівень
<b>Планування та інформаційне забезпечення наукових досліджень</b>	
<p>Завдання 1. Цілепокладання і планування виконання індивідуальної НД теми.</p> <p>Завдання 2. Ознайомлення з різними інформаційними пошуковими системами.</p> <p>Пошук тлумачення одного з ключових понять обраної НД теми у кількох наукових джерелах (статті, монографії, словники); виписка тлумачень, оформлення посилання та джерел згідно сучасних вимог.</p>	<p>Завдання 1.*</p> <p>Завдання 2.* + контент аналіз тлумачення понять з різних джерел (в т.ч. дисертаційних праць).</p>
<b>Методологія наукових досліджень</b>	
<p>Завдання 3. Ознайомлення з методологічним апаратом наукового дослідження (особливості формулювання теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження тощо).</p>	<p>Завдання 3.* + огляд дисертаційних праць з педагогічних наук, де використовуються ключові поняття обраної НД теми; аналіз підходів до формулювання теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження тощо.</p> <p>Формулювання об'єкта, предмета, мети і завдань власної НД теми.</p>
<b>Методи наукових досліджень</b>	
<p>Завдання 4. Ознайомлення з методиками опитування, проведення самодіагностики ставлення до навчання та професії, підготовка індивідуальних протоколів, математичне опрацювання отриманих результатів.</p>	<p>Завдання 4.* + проведення анонімної діагностики групи студентів (та/або працівників закладів освіти) з використанням Google Forms, підготовка групових протоколів, математичне опрацювання отриманих результатів.</p>
<b>Результати наукових досліджень</b>	
<p>Завдання 5. Представлення результатів виконання НД теми (мікрореферат, мультимедійна презентація)</p>	<p>Завдання 5.* + тези конференції, мікрориступ.</p>

Позначення: \* завдання у магістрів аналогічне як у бакалаврів + додаткове завдання.

НД тематика охоплює різні сфери ДО, ПО, а також вищої освіти. Наприклад, вивчення мотивації навчання студентів [5], пошуку оптимальної організації очної чи заочної форми здобуття освіти [6] тощо. У процесі огляду джерел на основі Web of Science виявлено, що увага науковців упродовж 1970-2021 більше спрямована на вивчення мотивації учнів порівняно з мотивацією учителів. Для дослідження мотивації професійної діяльності педагогів студенти долучили до опитування 151 респондента. Опрацювання результатів показало, що більшість педагогів ДО (біля 63%) та ПО (біля 77%) мають оптимальні мотиваційні комплекси, а саме: переважає внутрішня мотивація, зовнішня позитивна мотивація, або їх значення однакові, але більші, ніж зовнішня негативна мотивація. Не виявлено статистично значущих відмінностей за дослідженими показниками мотивації залежно від типу закладу освіти та його місцезнаходження, педагогічного стажу освітян [7].

Дослідження показує, що виконання НД завдань сприяє формуванню дослідницької компетентності студентів, їх особистісному та професійному розвитку. Повністю погоджуємось з думкою М. Головань, В. Яценко, що у самій природі дослідницької компетентності закладений потенціал професійного саморозвитку, професійної кар'єри. Дослідницька компетентність хоч і є продуктом навчання, але не прямо впливає з нього, а є наслідком саморозвитку студента, його особистісного зростання, цілісної самоорганізації і синтезу свого пізнавального, діяльнісного і особистісного досвіду [1, с. 61]. Додамо, що виконання студентами НД тем в умовах реальної практики закладів ДО, ПО та вищої освіти, на наше переконання, удосконалює у них навички дослідницької діяльності, які надалі вони зможуть використати в умовах майбутньої професійної діяльності.

**Висновки.** Таким чином, проведене дослідження показує деякі шляхи формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти у процесі вивчення навчальних дисциплін, а саме: виконання індивідуальних професійно орієнтованих навчально-дослідницьких завдань; емпіричне вивчення освітньої практики; широке використання цифрових інструментів тощо. Подальші розвідки, з нашого погляду, варто спрямувати на оновлення змісту навчально-дослідницьких тем та відповідних завдань, поєднання індивідуальних та групових форм їх виконання.

### Список використаних джерел

- [1] Головань М.С., Яценко В.В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. Вип. 7. С. 55-62.
- [2] Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь – бакалавр. Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність – 013 «Початкова освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 № 357. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>.
- [3] Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, , ступінь – бакалавр. Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>.

- [4] Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський рівень) вищої освіти, ступінь «магістр». Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.
- [5] Староста В.І. Мотивація навчання студентів різних курсів. Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету». 2021. Вип. 11. С. 158-173. DOI: 10.28925/2414-0325.2021.1114
- [6] Староста В.І. Очна та заочна форма здобуття освіти у контексті використання традиційного, змішаного та дистанційного навчання: погляди студентів, аспірантів, викладачів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Вип. 50. № 1. С. 264-268. DOI: DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.264-268.
- [7] Староста В.І., Шикітка Г.М. Мотивація професійної діяльності педагогів дошкільної та початкової освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. Вип. 49. № 2. С. 208-214. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.208-214.
- [8] Glazunova O.G., Kuzminska O.G., Morze N.V., Voloshyna T. V. Using scientific e-conferences for the research competence development: students' point of view. Information Technologies and Learning Tools, 2019. Vol. 72. N 4. PP. 168-81. DOI:10.33407/itlt.v72i4.2951.
- [9] Gorshkova O.O. Fashioning research student's competence of engineering higher schools in the process of independent and scientific research. Revista inclusions, 2020. Vol. 7. Special Issue: SI. PP. 462-477. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000583690600034>

**Контактна особа:** [svolodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua](mailto:svolodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua) В. Староста